

Suvestinė redakcija nuo 2010-05-21 iki 2021-10-31

Įsakymas paskelbtas: Žin. 2007, Nr. [135-5505](#), i. k. 107301MISAK00D1-675

**LIETUVOS RESPUBLIKOS APLINKOS MINISTRO
Į S A K Y M A S**

**DĖL ŽELDYNŲ IR ŽELDINIŲ SANITARINĖS APSAUGOS TAISYKLIŲ
PATVIRTINIMO**

2007 m. gruodžio 14 d. Nr. D1-675
Vilnius

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos želdynų įstatymo (Žin., 2007, Nr. [80-3215](#)) 20 straipsnio 4 dalimi,

1. T v i r t i n u Želdynų ir želdinių sanitarinės apsaugos taisykles (pridedama).
2. N u s t a t a u, kad šis įsakymas įsigalioja nuo 2008 m. sausio 1 d.

SUSISIEKIMO MINISTRAS,
PAVADUOJANTIS APLINKOS MINISTRĄ

ALGIRDAS BUTKEVIČIUS

ŽELDYNŲ IR ŽELDINIŲ SANITARINĖS APSAUGOS TAISYKLĖS

I. BENDROJI DALIS

1. Šios Taisyklės nustato tvarką, kurios turi laikytis želdynų ir želdinių savininkai ir valdytojai, želdinių dauginamosios medžiagos tiekėjai, želdynus ir želdinius prižiūrinčios įmonės, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys.

2. Želdynų ir želdinių valdytojai, savininkai privalo:

2.1. saugoti želdinius nuo ligų, kenkėjų, antropogeninės veiklos poveikio, bloginančio želdinių sanitarinę būklę;

2.2. medžius ir krūmus, kurių sanitarinė būklė turi būti patikrinta jau medelyne, sodinti vadovaujantis Medžių ir krūmų veisimo, vejų ir gėlynų įrengimo taisyklėmis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. D1-717 (Žin., 2008, Nr. [2-77](#));

Punkto pakeitimai:

Nr. [D1-413](#), 2010-05-18, Žin., 2010, Nr. 58-2847 (2010-05-20), i. k. 110301MISAK00D1-413

2.3. sodinti atsparias ligoms ir kenkėjams augalų rūšis;

2.4. vejose ir gėlynuose sėti geros kokybės, beicuotas sėklas;

2.5. pastebėję masinę ligų ar kenkėjų invaziją, privalo pranešti Valstybinei augalų apsaugos tarnybai ir imtis priemonių, kurias nurodys specialistai;

2.6. genint medžius ir krūmus vadovautis Medžių ir krūmų priežiūros, vandens telkinių, esančių želdynuose, apsaugos, vejų ir gėlynų priežiūros taisyklėmis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2008 m. sausio 18 d. įsakymu Nr. D1-45 (Žin., 2008, Nr. [10-356](#));

Punkto pakeitimai:

Nr. [D1-413](#), 2010-05-18, Žin., 2010, Nr. 58-2847 (2010-05-20), i. k. 110301MISAK00D1-413

2.7. naudojant chemines medžiagas, vadovautis Augalų apsaugos įstatymu (Žin., 1995, Nr. [90-2013](#); 2003, Nr. 102-4583).

II. SANITARINĖS APSAUGOS PRIEMONĖS NUO LIGŲ IR KENKĖJŲ

3. Vykdamt sanitarinės apsaugos priemones, būtina:

3.1. anksti pavasarį ar rudenį išpjaustyti medžių ir krūmų pažeistas, nudžiūvusias, nušalusias šakas ar jų dalis, šalinti išdžiūvusius, džiūstančius medžius ir krūmus;

3.2. nupjovus stambesnes medžių šakas, žaizdas dezinfekuoti (3 % vario sulfatu, Bordo tirpalu arba užtepti emulsiniais dažais, sodo tepalu);

Punkto pakeitimai:

Nr. [D1-413](#), 2010-05-18, Žin., 2010, Nr. 58-2847 (2010-05-20), i. k. 110301MISAK00D1-413

3.3. atlikus sanitarinį medžių valymą, juos nupurkšti 0,2 % skoru;

3.4. medžių, nupjautų miestų ir miestelių teritorijose, kelmus išrauti ir išvežti ar kitaip sunaikinti:

3.4.1. kai jie yra apnikti grybinių ligų sukėlėjų;

3.4.2. prie gatvių, įvažiavimų, pėsčiųjų ir dviračių takų;

Punkto pakeitimai:

Nr. [D1-413](#), 2010-05-18, Žin., 2010, Nr. 58-2847 (2010-05-20), i. k. 110301MISAK00D1-413

3.5. senų medžių dideles ar jau kinivarpu pakenktas tuštumas medyje, kad jos nebūtų

šiukšlinamos, išvalyti, išimti žievės nuotrupas ar šiukšles, dezinfekuoti ir uždengti natūralaus medžio lentelėmis, apdorotomis antiseptikais;

3.6. šalinti ištisiniais paprastosios alksniabūdės vaisiakūniais apniktus medžius;

3.7. sugrėbti ir išvežti pažeistus medžių ir krūmų lapus (rauplėtus, dėmėtus ir kuriuose žiemoja kenkėjai) rudenį;

3.8. įrankius, su kuriais atliekamos želdinių sanitarinės higieninės apsaugos priemonės, darbo metu ir po darbo dezinfekuoti 1 % formalinu, 10 % vario sulfatu arba 70 % etilo alkoholiu;

3.9. atlikus medžių lapų ir dirvos cheminę analizę ir nustčius maisto medžiagų stygių, papildomai patręšti medžius reikalingomis trąšomis;

3.10. nustatant ir nustčius ligas, aptikus kenkėjus, vadovautis Želdinių ligų nustatymo ir apsaugos priemonių nuo ligų ir kenkėjų metodiniais nurodymais (priedas) ir želdynų ir želdinių būklės stebėsenos duomenimis.

4. Draudžiama naudoti pesticidus, tačiau masiškai plintant kenkėjams leidžiama naudoti biopreparatus ir selektyvinio veikimo insekticidus

5. Naudojant augalų apsaugos priemones, vadovautis Augalų apsaugos produktų įvežimo, sandėliavimo, prekybos ir naudojimo taisyklėmis (Žin., 2004, Nr. [15-481](#)).

ŽELDINIŲ LIGŲ NUSTATYMO IR APSAUGOS NUO LIGŲ IR KENKĖJŲ METODINIAI NURODYMAI

I. BENDROJI DALIS

1. Augalų ligos (patogeninės (infekcinės), nepatogeninės, fiziologinės kilmės) nustatomos pagal augalo išvaizdą arba mikroskopinės analizės metodu.

2. Pažeistas augalas nuo sveiko skiriasi daugeliu požymių: vytimu, lapų spalvos pakitimu, deformacija, nekrozėmis, ankstyvu lapų, žiedų kritimu, destruktacija, eksudatų susidarymu, sakoplūdžiu, dervoplūdžiu, puviniaus ir kt.

3. Ligų išplitimui įtakos turi meteorologinės sąlygos, šaknų aeracija, vandenilio jonų koncentracijos sutrikimai dirvožemyje, nepakankamas humuso kiekis, azoto, kalio trūkumas dirvožemyje, kenkėjai, antropogeninė veikla (neteisingas medžių ir krūmų genėjimas, suplūktas dirvožemis, suspaustos šaknys, pažemintas ar paaukštintas grunto lygis, per mažas maitinamosios terpės plotas medžiams, užterštas oras, elektromagnetiniai spinduliai, vibracija, kaitinamosios lempučių medžiuose).

4. Nuo grybinių ligų sukėlėjų ir kenkėjų pirmiausia nukenčia augalų lapai, o po to ir visas augalas. Labiausiai pažeidžiami: liepa (*Tilia*), ąžuolas (*Quercus*), kaštonas (*Aesculus*), klevas (*Acer*), šermukšnis (*Sorbus*).

II. AUGALŲ LIGOS IR JŲ SUKĖLĖJAI

5. Infekcinės augalų ligos:

5.1. liepų lapus puola voratinklinės erkės, amarai. Amarų veikoje iš lapų išsiskiria gausus lipčius, kuris miestuose apvarvina šaligatvius, suolus, automobilius ir kt.;

5.2. vasaros antroje pusėje liepų lapai jau būna padengti į suodžius panašiu apnašu – suodligės sukėlėjais – *Fumago* genties grybais, kurie minta liepų išskiriamomis organinėmis medžiagomis bei amarų ekskrementais. Sumažėja liepų lapų asimiliacinis plotas, lapai susisuka, džiūsta, tampa lyg popieriniai, prieš laiką krenta, smulkiosios šakos žiemą apšąla;

5.3. liepų lapų dėmėtingės sukėlėjai – šešėlinė diskulė (*Discula umbrinella* = *Apiognomonina errabunda*) ir liepinė cercospora (*Cercospora microsora* = *Mycosphaerella microsora*) aptinkami birželio mėn. antroje pusėje. Kartais vėlyvesnį šių ligų išplitimą stabdo padidėjusi saulės radiacija, drėgmės trūkumas. Dažniau pažeidžiamos liepos, augančios daugiau kalio ir aukštesnėje kaip 6 pH turinčioje dirvoje;

5.4. liepų smulkiųjų šakų grybai – *Cytospora carphosperma*, *Phomopsis irregularis*, *Stigmina compacta*. Produkuodami gausybę sporų, grybai užkemša vandens indus, dėl ko šakos pradeda džiūti, o žiemos metu greičiau nušąla arba sausros metu išdžiūsta. Šie grybai taip pat pažeidžia jau apšalusias liepų šakas;

5.5. paprastoji alksniabudė (*Schizophyllum commune*) intensyviai puola neteisingai genėtas, augančias be reikiamo pomedžio ploto, skurstančias liepas;

5.6. pavasarį ąžuolų lapus sugraužia kenkėjai lapgraužiai, o vasarą ataugusius jaunus lapus intensyviai pažeidžia miltligė – ligos sukėlėjas ąžuolinis pelenis (*Microsphaera alphitoides*). Lapai susisuka, sudžiūsta, prieš laiką nukrenta, medžiai, nepasiruošę žiemojimui, žiemą apšąla. Kenkėjų, miltligės, kitų parazitinių grybų bei nepalankių oro sąlygų veikiamos atskiros ąžuolų šakos palaipsniui džiūsta, o per 3–4 metus išdžiūsta ir visas medis;

5.7. kaštonus, ypač sausu ir karštu laikotarpiu, pažeidžia kaštoninė keršoji kandelė. Rugpjūčio mėnesį kaštonų lapai jau būna sudžiūvę, krenta. Jei keršosios kandelės pažeidžia visą lapų paviršių, kiti ligų sukėlėjai, kaip miltligė (*Uncinula flexuosa*), kaštoninė diplodina (*Diplodina aesculi*), jų nepažeidžia. Šie ligų sukėlėjai kaštonus pažeidžia šiltais su

lietingesniais periodais metais. Ant vieno lapo gali vystytis minėti ligų sukėlėjai ir kenkėjai;

5.8. šermukšnių lapus puola kenkėjai lapgraužiai, amarai bei suodligės (*Fumago*) ir šermukšninės marsoninos (*Marsonina sorbi*) sukėlėjai;

5.9. nuo miltligės sukėlėjų (*Erysiphe* genties grybų) kiekvienais metais, ypač esant sausam ir šiltam orui vasarą su lietingais periodais, nukenčia klevas (*Acer negundo*, *A. platanoides*, *A. tataricum*), paprastoji karagana (*Caragana arborescens*), raugerškis (*Berberis thunbergii*, *B. vulgaris*), paprastasis uosis (*Fraxinus excelsior*), paprastosios alyvos (*Syringa vulgaris*), paprastasis ąžuolas (*Quercus robur*);

5.10. žalingiausi mikro- ir makro- (kempininiai) grybai, pažeidžiantys nusilpusius, mechaniškai sužalotų medžių kamienus, šakas: *Armillaria mellea*, *Chondrostereum purpureum*, *Flammulina velutipes*, *Peniophora rufomarginata*, *Pholiota aurivella*, *Polyporus melanopus*, *P. squamosus*, *Schizophyllum commune*, *Stereum hirsutum*; *Cytospora* spp., *Pelinus robustus*, *Phomopsis irregularis*, *Stigmina compacta*, *Nectria cinnabarina*. *Fusarium* genties grybai. Kempininiai grybai daugiau kenkia subrendusiems medžiams sukeldami jų puvinius. Ypač liemens periferinių audinių puvinimas atsiliepia viso augalo būklei.

6. Neinfekcinės augalų ligos:

6.1. lapų nekrozė:

6.1.1. liepų, klevų, kaštonų lapų nekrozė yra labai dažnas fiziologinis susirgimas. Lapų pakraščiai paruduoja, susisuka, apmiršta, anksti nukrinta. Tokie požymiai būdingi apšalusiesiems ar druskomis paveiktiems augalams. Šiuos simptomus gali sukelti ir kitos priežastys: įvairių mitybos elementų trūkumas, netinkama dirvožemio vandenilio jonų koncentracija (pH), dirvožemio struktūra bei geocheminės savybės, oro užterštumas ir kt.

Dirvožemis medžių šaknų zonoje dažnai būna labai skurdus, lengvai išplaunamas smėlis. Medžiai auga dengtuose šaligatviuose, kai kurie net aklinafe, suplūktame dirvožemyje, yra sutrikusi jų šaknų aeracija. Medžiai, augantys rūgštesnėse dirvose, prastai vystosi, blogiau įsisavina maisto medžiagas. Pastovus drėgmės ir mikroelementų trūkumas skatina ankstyvąją augalų lapų nekrozę;

6.1.2. lapų kraštai ir viršūnės paruduoja, susigarbanoja, susisuka, lapalakštyje atsiranda rudos dėmės – trūkstant dirvožemyje **kalio**. Lapai gali susisukti ir apšalę, tačiau šiuo atveju nebūna deformuotas lapalakštis. Augalai skursta, žiemą nušąla šakos. Kalio dažniausiai trūksta lengvame smėlio, mažai organinių medžiagų turinčiame dirvožemyje;

6.1.3. trūkstant dirvožemyje **fosforo** lapų kraštai dažniausiai būna parudavę, o lapalakštis šiek tiek rausvas arba violetinis, ypač tarpugysliuose. Kai orai vėsūs, lapai būna raudonai violetinio atspalvio. Fosforo trūkumas pirmiausia išryškėja ant senesnių lapų. Fosforo dažniausiai trūksta rūgščiame, lengvai išplaunamame, mažai molingame dirvožemyje, ypač kada būna geležies perteklius. Fosforas labiausiai reikalingas šaknų vystymuisi;

6.1.4. trūkstant **kalcio** augalai lėtai auga, gelsta, džiušta lapai. **Kalcio** trūkumas augale gali pasireikšti dėl silpno jo judėjimo iš šakučių į žiedus bei intensyvaus ūglių augimo metu, ypač antroje vasaros pusėje;

6.2. **dechromacija** – žalios spalvos netekę lapai;

6.2.1. **azotas** reikalingas augalų augimui, žiedinių pumpurų formavimuisi, žydėjimui bei derėjimui. Trūkstant azoto augalų lapai gelsta nuo lapo krašto, būna blyškūs. Azoto perteklių rodo dideli, minkšti lapai, ištįsę augalai. Azoto perteklius yra kenksmingas, kaip ir jo trūkumas: tada intensyviau auga ūgliai, jie būna ilgi, lapai dideli, tamsiai žali, o kai kurie ūgliai auga iki šalnų, prieš žiemą nespėja sumedėti ir apšąla;

6.2.2. **magnis** reikalingas augalų augimui. Jo trūkumą rodo geltonos ar rudos dėmės lapų pakraščiuose ar tarp gyslų. Dėl magnio trūkumo skursta senesni lapai, sulėtėja augimas panašiai kaip ir dėl fosforo. Lapų pakraščiuose ir tarpugysliuose atsiranda chlorozinės (gelsvos) dėmės. Tose vietose lapalakštis miršta ir nuruduoja. Šio elemento dažniausiai pritrūksta sausomis vasaromis šarminės reakcijos dirvoje;

6.2.3. trūkstant **geležies** lapalakštis pasidaro balzganai gelsvas arba lapai ištisai pagelsta, jų kraštai nudžiūna. Storesnės gyslos gali išlikti žalios. Paprastai dirvoje geležies būna pakankamai, tačiau ji gali būti sunkiai augalams prieinamuose junginiuose. Geležies dažniau

pritrūksta kalkingose, šarminės reakcijos dirvose, bet pasitaiko ir rūgščiose, jeigu jose yra daug mangano;

6.3. **ankstyvoji defoliacija** – lapai per anksti pradeda gelsti ir kristi, atskiros medžių šakos arba visas medis prieš laiką numeta lapus. Defoliacijai gali daryti įtaką skurdžios medžių augimo sąlygos miestų želdiniuose, įvairių mitybos elementų trūkumas, netinkama dirvožemio vandenilio jonų koncentracija (pH), dirvožemio fizinės bei geocheminės savybės, oro užterštumas ir kt.

7. Nematodai:

7.1. nematodos, nematai – dirvos daugialąsčiai, plika akimi nematomi organizmai (panašūs į kirmėlaites), mintantys dirvoje esančiomis organinėmis dalelėmis ir vieni kitais. Daugiausia nematodų aptinkama 15–20 cm, kai kurios rūšys – 240 cm dirvos gylyje. Tarp jų yra ir parazituojančių augalus;

7.2. augaluose jie apsigyvena įvairiais augalo vystymosi periodais net ir brinkstant sėkloms dirvoje. Kai kurios nematų rūšys aptinkamos visose požeminėse ir antžeminėse augalų dalyse. Nematai platina grybines, bakterines bei virusines ligas. Įsiskverbę į augalų pašaknį, šaknis jie pradeda savo parazitinę veiklą;

7.3. pažeistos augalo dalys ruduoja, šlampa. Augalai praranda atsparumą, gelsta, gleimba, vysta lapai, žiedai būna labai menki arba visai nesusiformuoja. Pažeistose augalo dalyse išryškėja grybinių ar bakterinių ligų požymiai;

7.4. nematodai daugiausia aptinkami daugiamečiuose žoliniuose dekoratyviniuose augaluose, vilkdalgiuose, bijūnuose, flioksuose ir kt. Laboratorinėmis sąlygomis nematodai kartu su *Fusarium* genties grybais aptikti ant liepų, kaštonų, klevų smulkių džiuštančių šakelių.

III. PRIEMONĖS NUO LIGŲ IR KENKĖJŲ

8. Fungicidai, naudojami augalų vegetacijos metu:

8.1. **Amistar** (Amistasaras 250), 0,05–0,1 % – nuo rūdligės, dėmėtligės, septoriozės, iš dalies miltligės;

8.2. **Atemi S**, 0,1 % – nuo miltligės, dėmėtligės;

8.3. **Bordo mišinys**, 1 % – nuo įvairių dėmėtligių, rūdligių;

8.4. **Candit** (Kanditas), 0,02 % – nuo miltligės, rūdligės, dėmėtligės;

8.5. **Effector 70** (Efektorius), 0,1–0,2 % – nuo šviesmargės, miltligės, degulių;

8.6. **Euparen M** (Euparenas), 0,1 % – nuo netikrosios miltligės, rudmargės, šviesmargės, šaknies kaklelio puvinio sukėlėjų;

8.7. **Previcur** (Previkuras), 0,1–0,2 % – nuo diegavirtės, pašaknio ir šaknų puvinio sukėlėjų, komposto ir kitų substratų dezinfekcijai. Laistoma laistytuvu su labai smulkiu skylučiu tinkleliu;

8.8. **Ronilan** (Ronilanas), 0,1 % mišiniu su kreida (1:1) arba kalkėmis (1:2) aptepama pažeisto augalo vieta. Naikina pilkajį ir baltąjį puvinį;

8.9. **Tiovit** (tiovit), 0,75 % – nuo miltligės, rūdligės.

9. Naudojami insekticidai:

9.1. **Aztec** (Actekas), 0,02 % – nuo amarų. Purškiama vieną kartą;

9.2. **Bulldock** (Buldokas), 0,03 % – nuo amarų, lapgraužių, tripsų. Purškiama iki 2 kartų;

9.3. **Dimilin WP 25** (Dimilinas), 0,02–0,03 % – nuo sumedėjusių augalų lapus ir spyglius griaužiančių kenkėjų. Purškiama vegetacijos metu iki 2 kartų;

9.4. **Fastac** (Fastakas), 0,02 % – nuo sumedėjusių augalų lapgraužių, kandžių, blakučių, amarų, lapsukių, pjūklelių ir kitų kenkėjų;

9.5. **Karate** (Karate 50), 0,02–0,03 % – nuo voratinklinių erkių, amarų, lapsukių, pjūklelių.

10. Augalų purškimas įvairiomis medžiagomis:

10.1. miestų teritorijoje augalai purškiami tik ypatingais atvejais, kai yra ekstremali

kenkėjų ar parazitinių ligų sukėlėjų invazija;

10.2. augalai purškiami vakare (kada yra pats mažiausias žmonių judėjimas);

10.3. pažeisti augalai aptveriami juostomis, lentelėse užrašoma purškimo valanda, kada eiti draudžiama ir kada galima;

10.4. naudojant augalų apsaugos priemones, privaloma vadovautis „Augalų apsaugos priemonių naudojimo taisyklėmis“, patvirtintomis žemės ūkio, aplinkos ir sveikatos apsaugos ministrų 1999 m. gegužės 7 d. įsakymu Nr. 196/134/225;

10.5. daugiamečių dekoratyvinių augalų apsaugai gali būti naudojami *Bordo* mišinys (naikina grybus), vario oksichloridas, kalio permanganatas (naikina grybus žemėje), soda (naikina grybus, erkes), skystas muilas (naikina vabzdžius), pienas (naikina miltligę);

10.6. fungicidais ir insekticidais augalai purškiami vakare arba anksti ryte, kai nėra vėjo ir saulės;

10.7. negalima purkšti žydinčių augalų, nes yra sunaikinami naudingieji vabzdžiai. Atsargiai elgtis su visais pesticidais, nes jie yra nuodingi.

11. Sėklų beicavimas:

11.1. nuo bakterinių ligų: sėklas pamirkyti 10 min. 50 °C temperatūros vandenyje;

11.2. nuo grybinių ligų – 20 min. pamirkyti kalio permanganato tirpale (3 g/10 l vandens).

12. Terminis sodinamosios medžiagos apdorojimas karštu vandeniu – daugiamečių augalų požeminė dalis (pvz., fliksų) palaikoma 3–5 min. karštame 48–50 °C arba 10 min. 40 °C laipsnių temperatūros vandenyje.

13. Apsauga nuo nematodų:

13.1. užkrėstų nematais augalų neplatinti ir nedauginti;

13.2. augalus sodinti tik geroje neužkrėstoje nematais dirvoje;

13.3. taikyti sėjomainą. Augalai tose pačiose vietose galėtų būti auginami tik po 3–4 metų. Palaikyti tinkamą augalams augti dirvos rūgštingumą (gėlėms – 6 pH);

13.4. dirva kalkinama kas 4–5 metai. Kalkės išbarstomos dirvos paviršiuje (3–4 kg/10 m²), perkasama;

13.5. labai užkrėstą nematais dirvožemį pakeisti nauju;

13.6. šalia užkrėstų ar profilaktiškai auginti nematus atbaidančius augalus: medetką, serentį, nasturtą, rapsą, cikoriją, palaispniui juos išraunant. Augalus mulčiuoti eglių spygliais;

13.7. piktžolės naikinti mechanškai;

13.8. šalinti pažeistus augalus;

13.9. laiku tręšti augalus klombose.

Pakeitimai:

1.

Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Įsakymas

Nr. [D1-413](#), 2010-05-18, Žin., 2010, Nr. 58-2847 (2010-05-20), i. k. 110301MISAK00D1-413

Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2007 m. gruodžio 14 d. įsakymo Nr. D1-675 "Dėl Želdynų ir želdinių sanitarinės apsaugos taisyklių patvirtinimo" pakeitimo